

Katarzyna Kępa

Uniwersytet Łódzki
e-mail: katarzyna.kepa@uni.lodz.pl

**RAPORTOWANIE KOSZTÓW
DZIAŁALNOŚCI ROZWOJOWEJ
W PRAKTYCE POLSKIEGO RYNKU KAPITAŁOWEGO**

**REPORTING DEVELOPMENT COSTS
IN THE PRACTICE
OF THE POLISH CAPITAL MARKET**

DOI: 10.15611/pn.2018.532.16
JEL Classification: M48

Streszczenie: Głównym celem artykułu jest zbadanie sposobów prezentowania kosztów prac rozwojowych w sprawozdaniach finansowych oraz stopnia ujawnień polityki rachunkowości w tym zakresie. Autorka wykorzystała metodę studiów literaturowych oraz analizę materiałów źródłowych. Próbę badawczą stanowiły sprawozdania finansowe i sprawozdania z działalności spółek notowanych na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie z sektora informatycznego za 2016 r. Wyniki analizy udowodniły, że bez względu na sposób prezentowania kosztów prac rozwojowych stopień ujawnień zasad rachunkowości jest niewystarczający do jasnego zrozumienia tego obszaru działalności spółki. Rozwiązanie zakomunikowanego w publikacji problemu możliwe będzie wtedy, gdy osoby odpowiedzialne za określenie zakresu ujawnianej polityki rachunkowości zaczną traktować ją z należytą starannością.

Słowa kluczowe: koszty prac rozwojowych, raportowanie kosztów, polityka rachunkowości, sprawozdanie finansowe.

Summary: The aim of the paper is to examine the method of presenting the development costs in financial statements and the degree of disclosure of accounting policy. The study was based on the analysis of source materials. The research sample consisted of financial statements and reports on the activities of companies listed on the Warsaw Stock Exchange from the IT sector for 2016. The results of the analysis proved that regardless of the method of presenting the development costs, the degree of disclosure of accounting policy is insufficient to clearly understand this area of financial reporting.

Keywords: development costs, cost reporting, accounting policy, financial statements.

1. Wstęp

We współczesnej gospodarce budowanie wartości przedsiębiorstwa coraz częściej opiera się na wykorzystywaniu istniejącej już wiedzy do opracowania nowych bądź znacznie ulepszonych produktów, procesów lub usług. Przewaga konkurencyjna budowana jest w oparciu o działalność innowacyjną, w tym badawczą i rozwojową. Ze względu na rodzaj prowadzonej działalności gospodarczej, jednostki realizują takie prace w sposób cykliczny lub jednorazowy, a ich rezultatem jest powstanie składników wartości niematerialnych i prawnych lub skutków finansowych. Z punktu widzenia rachunkowości przedmiotem zainteresowań badawczych jest identyfikacja i kwalifikowanie prac rozwojowych do odpowiedniej pozycji sprawozdania finansowego oraz wiarygodna wycena i prezentacja zgodnie ze stosowanymi zasadami rachunkowości.

Celem niniejszej publikacji jest próba odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób spółki raportują w sprawozdaniach finansowych koszty ponoszone na prace rozwojowe. W artykule przedstawiono definicję, istotę i zakres prac rozwojowych według międzynarodowego prawa bilansowego oraz zasady rachunkowości w tym zakresie, ze szczególnym uwzględnieniem sposobu prezentowania nakładów ponoszonych na prace rozwojowe. W części badawczej zweryfikowano sposób raportowania kosztów ponoszonych na prace rozwojowe oraz zbadano ile podmiotów udostępnia dane o ponoszonych nakładach na te działania w podziale na ich typy.

Autorka wykorzystała metodę studiów literaturowych oraz analizę materiałów źródłowych. Próbę badawczą stanowiły sprawozdania finansowe oraz sprawozdania z działalności zarządu za 2016 r. 27 spółek notowanych na GPW w Warszawie z sektora informatycznego. Podstawą wyboru sektora do badania była skala i intensywność prac rozwojowych, a także przynależność tego sektora do branż wysokich technologii, które posiadają szeroko rozwiniętą działalnością w obszarze prac badawczo-rozwojowych oraz charakteryzują się istotnym poziomem innowacyjności.

2. Prace rozwojowe według międzynarodowego prawa bilansowego

Interpretacja istoty prac rozwojowych jest złożona i może być rozpatrywana na kilku płaszczyznach. W ujęciu ogólnym to zdobywanie nowej wiedzy o zjawiskach i możliwych do zaobserwowania faktach [Kisielnicki 2013, s. 35]. Prace te polegają na praktycznym zastosowaniu wiedzy naukowej lub technicznej przed rozpoczęciem produkcji lub zastosowaniem [Czupiał (red.) 1994, s. 12]. Rozpatrywane z punktu widzenia systemu rachunkowości, prace rozwojowe traktuje się jako element funkcjonowania przedsiębiorstwa, mający na celu powiększenie zasobów majątku jednostki i osiągnięcia korzyści ekonomicznych [Gabrusewicz 2016, s. 116].

Ujęcie istoty prac rozwojowych w świetle międzynarodowego prawa bilansowego reguluje Międzynarodowy Standard Rachunkowości nr 38 „Wartości niematerialne i prawne”. Określa on prace rozwojowe „jako praktyczne zastosowanie od-

kryć badawczych lub też osiągnięć innej wiedzy w planowaniu lub projektowaniu produkcji nowych lub znacznie udoskonalonych materiałów, urządzeń, produktów, procesów technologicznych, systemów lub usług, które ma miejsce przed rozpoczęciem produkcji seryjnej lub zastosowaniem” [MSSF 2007, MSR 38, par. 8].

MSR 38 przedstawia przykłady działań prac rozwojowych takie jak: projektowanie, wykonanie i testowanie prototypów oraz modeli doświadczalnych (przed ich wdrożeniem do produkcji seryjnej lub użytkowania [MSSF 2007, MSR 38, art. 59], które mają pomóc w procesie kwalifikacji ponoszonych kosztów¹.

Według standardu prace rozwojowe ujmowane są jako składnik wartości niematerialnych i prawnych wtedy, gdy:

- jest prawdopodobne, że jednostka osiągnie przyszłe korzyści ekonomiczne, które można przyporządkować danemu składnikowi aktywów,
- można wiarygodnie ustalić cenę nabycia lub koszt wytworzenia danego składnika aktywów [MSSF 2007, MSR 38, par. 21].

Zgodnie z zapisami MSR 38 par. 57 jednostka gospodarcza, która ujmuje koszty prac rozwojowych jako zasób majątkowy, musi spełniać kryteria aktywowania tych kosztów. Jednym z takich warunków jest możliwość technicznego ukończenia danego składnika wartości niematerialnych i prawnych, tak by nadawał się do użytkowania bądź sprzedaży. Regulacje międzynarodowe nie wymagają jednak ujawniania tych przesłanek w sprawozdaniu finansowym. Jednostki gospodarcze zobowiązane są wyłącznie do raportowania sumy nakładów na prace rozwojowe, ujętych w ciągu okresu jako koszt w rachunku zysków i strat [MSSF 2007, MSR 38 par. 126] oraz zgodnie z MSR 1 par. 108 stosowanych zasad rachunkowości, niezbędnych do prawidłowego zrozumienia sprawozdania finansowego z zakresu prac rozwojowych. Pozostałe wymogi ujawnień zdefiniowane są dla całej grupy „wartości niematerialne i prawne”, bez wyszczególnienia pozycji prac rozwojowych.

3. Raportowanie prac rozwojowych w sprawozdaniu finansowym

Polityka rachunkowości uznawana jest za zbiór standardów rachunkowości, opinii, interpretacji oraz przepisów wykorzystywanych w sprawozdawczości finansowej. W. Brzezina [1997] definiuje politykę rachunkowości jako sferę „działalności organów państwowych lub instytucji powoływanych przez krajowe stowarzyszenia księgowych, zmierzającą do normalizacji czy też standaryzacji rachunkowości”. To wybór sposobu realizacji, prezentacji i charakterystyki atrybutów wewnętrznych systemu informacyjnego rachunkowości spośród możliwości zgodnych z prawem bilansowym [Karmańska, Wachowiak (red.) 2006, s. 295].

¹ W celu prawidłowej identyfikacji kosztów prac rozwojowych konieczne jest ich oddzielenie od prac badawczych, które są „nowatorskim i zaplanowanym poszukiwaniem rozwiązań podjętym z zamiarem zdobycia i przyswojenia nowej wiedzy naukowej i technicznej” [MSR 38, par. 8]. Różnią się one od prac rozwojowych przede wszystkim stopniem zaawansowania prowadzonych działań nad innowacjami.

Jednostka gospodarcza przyjmuje i stosuje takie rozwiązania rachunkowości, które umożliwiają jej odzwierciedlenie i zaprezentowanie rzeczywistego stanu majątkowo-kapitałowego [Jarugowa, Walińska 1997, s. 23]. Polityka rachunkowości łączy teorię i praktykę rachunkowości [Brzezin 1997, s. 12, 13], umożliwiając tym samym konsekwentne realizowanie określonych celów [Sawicki (red.) 2002, s. 19].

Polityka rachunkowości jest również źródłem informacji dla odbiorców sprawozdania finansowego. Jej zadaniem jest zaspokojenie potrzeb informacyjnych wszystkich interesariuszy jednostki gospodarczej, dlatego stosowane zasady rachunkowości powinny być ujawnione w takim zakresie, który umożliwi pełne zrozumienie sprawozdania finansowego [Walińska 2016, s. 186]. O ostatecznym kształcie zasad rachunkowości decyduje kierownik jednostki, wybierając odpowiednie rozwiązania spośród oferowanych przez teorię rachunkowości [Walińska 2016, s. 186].

W zakresie prac rozwojowych, zgodnie z prawem bilansowym, polityka rachunkowości musi określać sposób postępowania, klasyfikację, pomiar, ewidencję, wycenę, ujawnianie i prezentację każdego realizowanego procesu rozwojowego. Opracowanie polityki rachunkowości prac rozwojowych polega również na określeniu procedur identyfikacyjnych prowadzonych działań badawczo-rozwojowych [Piotrowska 2015, s. 153].

W procesie realizacji prac rozwojowych jednostka ponosi koszty, które ze względu na czas ich trwania i efekt są różnorodnie prezentowane w sprawozdaniu finansowym (por. tab. 1).

Tabela 1. Miejsce prezentowania kosztów prac rozwojowych w sprawozdaniu finansowym

Koszty prac rozwojowych spełniają warunki aktywowania – ujmowane w bilansie		Koszty prac rozwojowych nie spełniają warunków aktywowania – ujmowane w rachunku zysków i strat
Aktywa	Pasywa	
A. Aktywa trwałe	A. Kapitał własny	A. Przychody netto ze sprzedaży
1. Wartości niematerialne i prawne, w tym: – prace rozwojowe		B. Koszty działalności operacyjnej – koszty wg rodzaju związane z pracami rozwojowymi
2. Rzeczowe aktywa trwałe [...]		[...]

Źródło: opracowanie własne.

Według MSR 38 nakłady poniesione w trakcie prac rozwojowych ujmuje się w koszty w momencie ich poniesienia [MSSF 2007, MSR 38 par. 62] lub odnosi się na wartości niematerialne i prawne, w zależności od spełnienia kryteriów ich aktywowania. Standard podkreśla, że jeżeli jednostka nie jest w stanie wyodrębnić etapu prac badawczych od etapu prac rozwojowych, to całość poniesionych kosztów powinna traktować jako koszty etapu prac badawczych [MSSF 2007, MSR 38,

par. 53]. Wycena prac rozwojowych występuje w jednym z dwóch wariantów, tzn. cenie nabycia bądź koszcie wytworzenia lub wartości przeszacowanej [MSSF 2007, MSR 38, par. 72].

Osoba odpowiedzialna za sporządzenie sprawozdania finansowego wycenia i prezentuje prace rozwojowe na podstawie przyjętej polityki rachunkowości. Stosowane zasady ujawnia się w sprawozdaniu finansowym, a ich zakres powinien umożliwiać użytkownikom sprawozdania finansowego zrozumienie istoty prowadzonych prac rozwojowych, ich wycenę oraz wpływ na sytuację finansowo-majątkową jednostki gospodarczej.

4. Raportowanie prac rozwojowych w praktyce – wyniki badań własnych

Głównym celem badania była identyfikacja sposobu ujmowania i prezentowania kosztów prac rozwojowych w sprawozdaniach finansowych spółek rynku kapitałowego. Autorka sprawdziła, czy ujawniają one zasady rachunkowości co do miejsca prezentowania nakładów ponoszonych na prace rozwojowe oraz jaki jest zakres ich szczegółowości. Próbę badawczą stanowiły sprawozdania finansowe oraz sprawozdania z działalności zarządu za 2016 r. 27 spółek notowanych na GPW w Warszawie z sektora informatycznego².

W ramach procesu badawczego stwierdzono, że istnieją dwa sposoby prezentowania nakładów ponoszonych na prace rozwojowe:

- 1 sposób: spółka uwzględnia podział kosztów rozwojowych na koszty zakończonych i koszty niezakończonych prac rozwojowych
- 2 sposób: spółka nie dzieli kosztów prac rozwojowych na koszty zakończonych i koszty niezakończonych prac rozwojowych.

Uwzględniając przyjęte zasady rachunkowości, nakłady ponoszone na prace rozwojowe prezentowane są odpowiednio w bilansie i/lub rachunku zysków i strat (por. rys. 1).

Jednostki gospodarcze, które w swojej polityce rachunkowości uwzględniają podział kosztów prac rozwojowych na koszty zakończonych i koszty niezakończonych prac rozwojowych, prezentują je w dwóch elementach sprawozdania finansowego. Koszty niezakończonych prac rozwojowych ujawniane są zarówno w rachunku zysków i strat pod pozycją „koszty prac rozwojowych”, jak i w bilansie jako aktywowane koszty niezakończonych prac rozwojowych pod pozycją „wartości niematerialne i prawne” lub „rozliczenia międzyokresowe”. Nakłady poniesione na zakończone prace rozwojowe prezentowane są wyłącznie w bilansie jako składnik wartości niematerialnych i prawnych. Te jednostki, które nie praktykują podziału kosztów prac rozwojowych, ujawniają wartość aktywowanych nakładów w bilansie pod pozycją „wartości niematerialne i prawne”. W analizowanej próbie badawczej

² Lista spółek wchodzących w skład sektora informatycznego została określona dnia 13.02.2018 r.

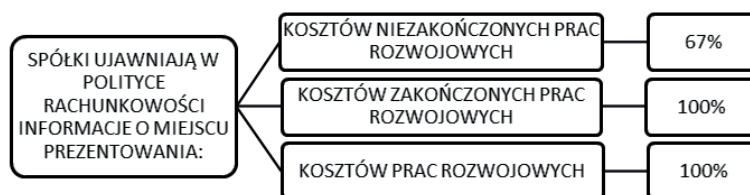
Rys. 1. Sposób prezentowania kosztów prac rozwojowych w sprawozdaniu finansowym

Źródło: opracowanie własne.

55% spółek stosuje podział kosztów prac rozwojowych, pozostałych 45% nie uwzględnia takiej klasyfikacji w swoich zasadach rachunkowości.

Biorąc pod uwagę wyżej przedstawiony sposób prezentowania kosztów prac rozwojowych, autorka sprawdziła, czy spółki ujawniają w polityce rachunkowości informacje na temat miejsca prezentowania nakładów ponoszonych na prace rozwojowe (por. rys. 2). W tej części badania zweryfikowano również, czy w sprawozdaniach finansowych wyodrębnia się wartość kosztów prac rozwojowych jako osobną pozycję bilansu i/lub rachunku zysków i strat oraz zbadano ile spółek udostępnia dane o nakładach ponoszonych na prace rozwojowe w podziale na ich typy (por. tab. 2).

Przeprowadzona analiza sprawozdań finansowych dowiodła, że wszystkie spółki stosujące sposób pierwszy wskazują, gdzie ujmowane są koszty zakończonych

Rys. 2. Zakres ujawnień polityki rachunkowości co do miejsca raportowania kosztów prac rozwojowych

Źródło: opracowanie własne.

prac rozwojowych, natomiast tylko 67% z nich ujawnia zasady co do miejsca prezentowania kosztów niezakończonych prac rozwojowych. Dodatkowa weryfikacja sprawozdań z działalności zarządu pozwoliła stwierdzić, że 22% spółek nie prowadziło badań rozwojowych w danym okresie sprawozdawczym, a pozostałe podmioty nie ujawniają żadnej informacji na ten temat. Spółki stosujące drugi sposób prezentowania nakładów na prace rozwojowe (bez podziału kosztów) we wszystkich ana-

Tabela 2. Prezentowanie kosztów prac rozwojowych w praktyce – sposób 1

Koszty niezakończonych prac rozwojowych*	Rachunek zysków i strat		Bilans	
Odsetek spółek prezentujących koszty niezakończonych prac rozwojowych w danym elemencie sprawozdania finansowego	11		89	
	ujawnia sumę nakładów poniesionych na wszystkie niezakończone prace rozwojowe	ujawnia informacje o nakładach ponoszonych na poszczególne niezakończone prace rozwojowe	ujawnia sumę nakładów poniesionych na wszystkie niezakończone prace rozwojowe	ujawnia informacje o nakładach ponoszonych na poszczególne niezakończone prace rozwojowe
Odsetek spółek	0	0	75	33
Koszty zakończonych prac rozwojowych	Rachunek zysków i strat		Bilans	
Odsetek spółek prezentujących koszty zakończonych prac rozwojowych w danym elemencie sprawozdania finansowego	0		100	
	ujawnia sumę nakładów poniesionych na wszystkie zakończone prace rozwojowe	ujawnia informacje o nakładach ponoszonych na poszczególne zakończone prace rozwojowe	ujawnia sumę nakładów poniesionych na wszystkie zakończone prace rozwojowe	ujawnia informacje o nakładach ponoszonych na poszczególne zakończone prace rozwojowe
Odsetek spółek	–	–	100	8

* Spółki, które zadeklarowały w raporcie z działalności zarządu, że nie prowadziły w danym okresie sprawozdawczym prac rozwojowych lub nie mają niezakończonych prac rozwojowych, zostały wykluczone z części badania dotyczącej ujawnień nakładów ponoszonych na prace rozwojowe.

Źródło: opracowanie własne.

lizowanych sprawozdaniach finansowych informują, w którym miejscu ujmowane są koszty prac rozwojowych, co uznaje się za rzetelne przedstawienie stosowanych zasad rachunkowości.

Kolejnym etapem badania była weryfikacja stopnia ujawnień nakładów ponoszonych na prace rozwojowe, przy uwzględnieniu sposobu ujmowania kosztów prac rozwojowych w sprawozdaniu finansowym.

Weryfikacja wybranych elementów sprawozdań finansowych dowiodła, że 89% spółek uwzględniających podział kosztów prac rozwojowych, prezentuje koszty niezakończonych prac rozwojowych w bilansie. Pozostałe 11% w rachunku zysków i strat. 75% spółek, które aktywują koszty niezakończonych prac rozwojowych, czyli przedstawiają je jako wartości niematerialne i prawne ujawnia sumę nakładów ponoszonych na wszystkie niezakończone prace rozwojowe. Za negatywną należy uznać jednak praktykę raportowania nakładów na poszczególne prace rozwojowe, ponieważ tylko 33% jednostek przedstawia podział poniesionych kosztów ze względu na rodzaj wykonywanych prac rozwojowych. Spółki, które zdecydowały się uznać koszty niezakończonych prac rozwojowych jako koszty okresu nie ujawniają informacji na temat ich wartości. Za pozytywne zjawisko możemy uznać fakt, że wszystkie spółki, które prowadzą podział kosztów prac rozwojowych, prezentują sumę nakładów poniesionych na zakończone prace rozwojowe. Niestety tylko 8% z nich ujawnia informacje o kosztach ponoszonych na poszczególne typy zakończonych prac rozwojowych.

Inaczej jest w przypadku spółek, które nie prowadzą podziału kosztów prac rozwojowych (por. tab. 3). Podmioty te prezentują nakłady poniesione na działalność rozwojową w bilansie. Należy zauważyć, że 100% z nich ujawnia sumę kosztów wszystkich prac rozwojowych, a 70% prezentuje je w podziale na poszczególne prace rozwojowe.

Tabela 3. Prezentowanie kosztów prac rozwojowych w praktyce – sposób 2

Koszty ponoszone na prace rozwojowe	Rachunek zysków i strat		Bilans	
	Odsetek spółek prezentujących koszty prac rozwojowych w danym elemencie sprawozdania finansowego	0		100
	ujawnia sumę nakładów poniesionych na wszystkie prace rozwojowe	ujawnia informacje o nakładach ponoszonych na poszczególne prace rozwojowe	ujawnia sumę nakładów poniesionych na wszystkie prace rozwojowe	ujawnia informacje o nakładach ponoszonych na poszczególne prace rozwojowe
Odsetek spółek	–	–	100	70

Źródło: opracowanie własne.

W porównaniu z analizą spółek, które stosują podział kosztów rozwojowych należy stwierdzić, że odsetek podmiotów prezentujących informacje o nakładach ponoszonych na poszczególne prace rozwojowe jest wyższy, co stanowi wartość dodaną dla firm stosujących taką praktykę.

5. Zakończenie

Prace rozwojowe stanowią determinantę budowania wartości jednostek gospodarczych i ich pozycji na rynku. Z perspektywy systemu rachunkowości są trudne do zidentyfikowania, wyceny i prawidłowego zaprezentowania w sprawozdaniu finansowym. Ze względu na swój indywidualny charakter i subiektywną ocenę przydatności, stopnia zaawansowania czy przyszłych korzyści finansowych mogą stać się narzędziem do zniekształcenia sytuacji finansowo-majątkowej jednostki.

Przeprowadzona analiza sprawozdań finansowych z zakresu prezentowania kosztów prac rozwojowych wskazała, że spółki stosują dwa sposoby ich raportowania – w podziale na koszty zakończonych i niezakończonych prac rozwojowych oraz bez ich podziału. Ze względu na przyjętą politykę rachunkowości odpowiednio prezentują je pod daną pozycją bilansu i/lub rachunku zysków i strat. Niestety, zakres ujawnień zasad rachunkowości tego obszaru nie jest w pełni transparentny. Spółki stosujące pierwszy sposób udostępniają informacje co do miejsca ujmowania kosztów zakończonych prac rozwojowych, natomiast tylko 67% z nich wskazuje miejsce kosztów niezakończonych prac rozwojowych. Za negatywną praktykę należy także uznać brak ujawnień sumy kosztów niezakończonych prac rozwojowych, zaliczanych do kosztów okresu. Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej wyraźnie wskazują, że nakłady na prace rozwojowe zakwalifikowane przez jednostkę jako koszt okresu podlegają obowiązkowym ujawnieniom w sprawozdaniu finansowym [MSSF 2007, MSR 38, par. 126].

Na podstawie przeprowadzonego badania nie da się jednoznacznie stwierdzić, który sposób raportowania jest bardziej przejrzysty dla użytkowników sprawozdania finansowego. Z jednej strony wydawać by się mogło, że spółki stosujące podział kosztów prac rozwojowych są bardziej transparentne, z drugiej strony stopień ujawnień stosowanych zasad rachunkowości jest na tyle niski, że temu zaprzecza. Spółki, które nie uwzględniają podziału kosztów prac rozwojowych, udostępniają w polityce rachunkowości informacje o miejscu prezentowania nakładów na te prace. Nie informują natomiast, ile z nich dotyczy zakończonych prace rozwojowych, a ile prac rozwojowych w toku.

Podsumowując, wzrost zainteresowania działalnością innowacyjną sprawia, że w obecnej gospodarce nakłady na prace rozwojowe mogą być znaczące, a decyzja o ich aktywowaniu lub uznaniu za koszty okresu niewątpliwie wpływa na sytuację majątkowo finansową firmy. Oznacza to, że stosowane zasady rachunkowości po-

winy być udostępnione w takim zakresie, który pozwoli na zweryfikowanie poniesionych nakładów na prace rozwojowe oraz zasadność ich kwalifikowania do danej pozycji sprawozdania finansowego.

Literatura

- Brzezina W., 1997, *Ogólna teoria rachunkowości na przełomie XX i XXI w.*, Zeszyty Teoretyczne Rady Naukowej Stowarzyszenia Księgowych w Polsce, nr 40.
- Czupiał J. (red.), 1994, *Ekonomika innowacji*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław.
- Gabrusewicz W., 2016, *Koszty prac rozwojowych w dokonaniach przedsiębiorstw*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, nr 442.
- Jarugowa A., Walińska E., 1997, *Roczne sprawozdanie finansowe – ujęcie księgowe a podatkowe*, Wydawnictwo ODDK, Gdańsk.
- Karmańska A., Wachowiak P. (red.), 2006, *Informacyjne atrybuty rachunkowości finansowej*, [w:] *Funkcjonowanie przedsiębiorstwa w gospodarce rynkowej*, SKwP, Warszawa.
- Kisielnicki J., 2013, *Zarządzanie projektami badawczo-rozwojowymi*, Oficyna Wolters Kluwer business, Warszawa.
- MSSF, 2007, *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej*, t. 1, SKwP, Warszawa.
- Piotrowska K., 2015, *Prace badawczo-rozwojowe w aspekcie organizacji rachunkowości*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, nr 873, *Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia*, nr 77.
- Sawicki K. (red.), 2002, *Polityka bilansowa i analiza finansowa. Nowoczesne instrumenty zarządzania firmą*, Ekspert Wydawnictwo i Doradztwo, Wrocław.
- Walińska E., 2016, *Sprawozdanie z polityki rachunkowości jako odrębny składnik sprawozdania finansowego*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, nr 87 (143).